

Дробишева О.О., старший викладач
викладач кафедри економіки підприємства
Гюльназарян В. В.
Запорізька державна інженерна академія
gulnazaryan.vika@mail.ru

ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Дробишева О.О., Гюльназарян В.В. Економічна стійкість підприємства та шляхи її забезпечення. Для ефективної роботи підприємствам необхідно володіти здатністю витримувати негативні потрясіння, тобто володіти достатнім рівнем економічної стійкості. У статті висвітлюються поняття та складові економічної стійкості, а також основні чинники, що впливають на її рівень.

Дробишева А.О., Гюльназарян В.В. Экономическая устойчивость предприятия и пути ее обеспечения. Для эффективной работы предприятиям необходимо обладать способностью выдерживать негативные потрясения, т.е. обладать достаточным уровнем экономической устойчивости. В статье освещаются понятия и составляющие экономической устойчивости, а также основные факторы, влияющие на ее уровень.

Drobysheva A., Gulnazaryan V. The economic stability of the enterprise and ways of its ensuring. For effective work enterprises need to be able to withstand negative shocks, that is to have a sufficient level of economic stability. The article elucidates the terms and components of economic stability and the main factors which influence its level.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми забезпечення економічної стійкості підприємства зумовлена сучасною ситуацією ринкової економіки, що характеризується високим рівнем невизначеності, жорсткої конкуренції та різноманітністю ризиків. Не забезпечивши економічну стійкість своїх підприємств в умовах ринкової економіки, незалежні, самостійні виробники товарів і послуг не зможуть успішно діяти на ринку. Сучасний ринок постійно змінюється. Оскільки зміни відбуваються швидко тому саме пристосування до них стає суттєвою перевагою підприємств у боротьбі з конкурентами. У цих умовах підприємства повинні орієнтуватися на нові принципи та методи організації, засновані, передусім, на удосконаленні внутрішнього механізму управління сталим функціонуванням підприємств. Головним компонентом такої організації є економічна стійкість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Такі вчені, як О.В. Ареф'єва, І.В. Дем'яненко, Д.М. Городинська, В.О. Василенко, В.Н. Гончаров, Ю.С. Цямрюк, О.С Харитонова зробили значний внесок у теоретичне обґрунтування сутності стійкого функціонування підприємства у наш час. В економічній науковій літературі питання економічної стійкості підприємства

вивчають такі вітчизняні вчені-економісти, як А. Амоша, В. Герасимчук, М. Білик, К. Ізмайлова, О. Колодізев, Л. Лахтіонова, П. Макаренко та ін.

Виділення невирішених проблем. Актуальним лишається дослідження сутності та видів економічної стійкості та виявлення її складових, які б найповніше характеризували стійкість підприємства.

Мета статті. Метою статті є дослідження сутності категорії «економічна стійкість» та чинників, що її обумовлюють.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні економічну стійкість не розуміють як систему, комплексну характеристику підприємства, тому що більшість вчених розглядає лише фінансову сторону економічної стійкості, вважаючи її найважливішим елементом стійкості. Відійти від традиційної точки зору на цю економічну категорію спробували в своїх дослідженнях Ареф'єва О.В. і Городянська Д.М. На їх думку, «економічна стійкість підприємства є сукупністю взаємопов'язаних і взаємообумовлених структурних складових, об'єднаних однією метою, яка передбачає створення, забезпечення та підтримку загального сталого функціонування підприємства» [3, с.84].

Найголовніша риса ринкової економіки – це її невизначеність, що стала наслідком конкуренції суб'єктів господарювання та періодичності проявів криз. Щоб протистояти цим важким умовам, підприємство повинно бути забезпечено високим рівнем економічної стійкості. Висока стійкість забезпечує незалежність підприємства від зміни ринкової кон'юнктури, і також ризик виявитися банкрутом стає не такий великий [1].

Підприємство є основною організаційною ланкою народного господарства України. Саме через це дослідження економічних процесів, визначення можливостей підприємців щодо підтримання стійкого стану економіки є важливим. Кожний елемент є взаємозалежним, у тому числі економічна стійкість залежить від діяльності підприємств [2].

Багато західних і вітчизняних економістів присвятили наукові праці проблемам управління сталого розвитку, які і стали теоретичним підґрунтям для розгляду сутності поняття «економічна стійкість підприємства». Питання актуальності забезпечення економічною стійкістю підприємств обумовлена необхідністю удосконалення управлінських процесів, а також відсутністю сучасного підходу до розуміння економічної стійкості як комплексної системної характеристики.

Великий економічний словник пропонує таке визначення «стійкості»: нехильність до ризику втрат і збитків, постійність [12, с.770]. Стійкість – це здатність системи зберігати деякі властивості й характеристики незмінними [3, с.83]. Для того, щоб уміло використовувати нові відносини, обставини для самовдосконалення, стійкість повинна мати таку рису, як гнучке реагування на всі зовнішні й внутрішні впливи. На думку окремих авторів, стійкість слід розглядати, як здатність підприємства зберігати рівноважний стан у процесі свого функціонування, при цьому воно не виходить за межі області значень ключових параметрів, забезпечує допустимий ступінь ризику, вільно маневрує в разі дії дестабілізуючих чинників, адаптується та виконує поставлені завдання. Отже, стабільність функціонування підприємства, зниження

можливих втрат підприємства від негативного впливу середовища, розвиток відповідно до сучасних ринкових, технологічних, організаційних та ресурсних умов господарювання – все це характеризує стійкість підприємства [4, с.357].

На наш погляд, більш прийнятне і точне тлумачення терміна пропонує Цямрюк Ю.С., розглядаючи економічну стійкість як «рівноважний збалансований стан економічних ресурсів, що забезпечує стабільну прибутковість і нормальні умови для розширеного відтворення стійкого економічного росту в тривалій перспективі з урахуванням найважливіших зовнішніх і внутрішніх чинників» [1]. При цьому основні зовнішні чинники можна поділити на загальноекономічні (інфляція, нестабільність податкової системи та законодавства, зниження доходності населення тощо) та ринкові (зниження місткості ринку, зниження попиту, нестабільність валютного ринку тощо). Внутрішні чинники, що впливають на економічну стійкість підприємства, можна поділити на чотири групи:

1. Технологічні чинники, які забезпечують постійність постачання ресурсів для всіх технологічних ланок виробництва. Тобто вони характеризують технологічний устрій виробництва.

2. Організаційні чинники, які визначають рівень спеціалізації виробництва, стратегію і тактику підприємства, рівень використання людського капіталу, інвестиційну та інноваційну діяльність, ступінь та досконалість маркетингу та менеджменту, а також ділову активність підприємства.

3. Фінансово-економічні чинники, що визначають продуктивність чинників виробництва, витрати на виробництво, обсяг товарної та валової продукції, постачання засобів виробництва, обсяг виручки від реалізації продукції, збут продукції. Через ціни, страхування, фінансування з бюджету, стимулювання праці, тарифи, кредити, дотації, податки проявляються зазначені чинники [1]. Оскільки в ринкових умовах господарювання саме фінанси є рушійною силою будь-якої економічної системи, ці чинники вважаються вирішальними та основними [9, с.112].

4. Соціальні чинники, які визначають розвиток підприємства та його потенціал у соціальному аспекті (матеріальний добробут працівників, розвинутість соціальної інфраструктури, кадрове забезпечення, умови праці, демографічна ситуація тощо).

Створення умов щодо підтримки економічної стійкості на заданому рівні і запобіганню її зниженню в постійно мінливих умовах ринку забезпечується за допомогою врахування усіх вищезазначених чинників. Проте, саме внутрішні чинники є пріоритетними у забезпеченні економічної стійкості підприємства, оскільки підприємство може ними управляти.

Велика кількість чинників економічної стійкості дозволяє визначити види стійкості в економічному аспекті:

– внутрішня, тобто такий стан підприємства, при якому забезпечується стабільно високий результат функціонування; в основі її досягнення лежить принцип активного реагування на зміни середовища господарювання;

- зовнішня, що обумовлена стабільністю економічного середовища, в рамках якого діє підприємство; досягається відповідною системою управління в масштабах всієї країни, тобто управлінням ззовні.

- успадкована, яка сформувалася впродовж декількох років і за наявності певного запасу фінансової міцності здатна захищати підприємство від різких негативних змін чи дестабілізуючих факторів;

- фінансова, яка відображає стабільне перевищення доходів над витратами підприємства, стан ресурсів, що забезпечує їх ефективне використання в процесі виробництва та реалізації, а також сприяє розширенню та оновленню;

- організаційно-правова стійкість, яка визначає функціонування підприємства в рамках законодавчого та правового поля.

Для оцінки економічну стійкість підприємства слід розглядати як сукупність її взаємообумовлених і взаємопов'язаних складових, які за будь-яких умов забезпечують здатність до організації діяльності підприємств, запас ресурсів (ресурсного потенціалу) та збалансований процес функціонування. Збалансованість досягається завдяки забезпеченню оптимальних кількісних співвідношень між елементами загальної системи, що дозволяють їй гармонійно розвиватися. Потрібно забезпечувати узгоджену взаємодію між всіма елементами підприємства. За функціональною ознакою складові економічної стійкості підприємства доцільно поділити на: фінансову, виробничу, кадрову, маркетингову, інвестиційну та управлінську (рисунок 1). Кожна з них, у свою чергу, є складною системою і характеризуються системою показників.

Рисунок 1 – Основні елементи економічної стійкості підприємства [3]

Для досягнення стійкості функціональні складові економічної стійкості підприємства повинні базуватися на послідовному єдиному підході. Проте слід враховувати, що кожна із складових (фінансова, виробнича, кадрова, маркетингова, інвестиційна, управлінська) характеризується своїм переліком заходів, які сприяють їх стійкості.

Для підтримки економічної стійкості підприємства потрібно дотримуватися таких заходів:

1) здатність до прийняття ризикових і нестандартних рішень у випадку відхилення розвитку ситуації, впровадження планів практичних заходів у разі виникнення кризової ситуації;

2) при виникненні проблемних ситуацій розробляти плани щодо їх усунення;

3) контроль за виконанням заходів та їхніми результатами, координація дій учасників;

4) безперервний моніторинг внутрішнього та зовнішнього станів підприємства;

5) заходи щодо зниження зовнішньої вразливості підприємства.

Система моніторингу дозволяє оптимізувати економічну стійкість відповідно до перспектив розвитку [8, с.143].

Провідною складовою економічної стійкості є його фінансова складова, оскільки в ринкових умовах господарювання фінанси визнаються рушійною силою будь-якої економічної системи [9, с.112]. Коли підприємство має стійкий фінансовий стан, то є можливість вкладати кошти в розробку нових товарів, освоювати нові ринки збуту, забезпечувати кадрову стійкість та ефективний процес управління.

Управління виробничим процесом найкраще здійснюється за допомогою гнучких планів, правильному використанню елементів виробничої системи. Також завдяки дієвому контролю над усіма видами діяльності підприємств. Кінцевими цілями у забезпеченні стійкого виробничого процесу є: оптимальний обсяг продажів, якість виготовленої продукції, одержання прибутку, постійний контакт із клієнтами, обслуговування після продажів, задоволення споживача. Досягнення основних цілей виробничого процесу підприємства, а також його стійкості, може забезпечити тільки постійний контроль ефективності виробництва і ресурсним забезпеченням.

Важливість кадрової складової полягає у тому, що від корпоративної культури, інтелекту колективу залежить конкурентоспроможність підприємства, що в свою чергу визначається конкурентоспроможністю продукції підприємства.

Маркетингова складова передбачає максимально повне використання ринкових умов для отримання прибутку. Така стратегія сприяє зміцненню конкурентних позицій підприємства, що в цілому призводить до економічної стійкості.

Інвестиційна складова займає важливе місце для забезпечення економічної стійкості, адже від її рівня залежить інвестиційна привабливість підприємства.

Економічна стійкість, її підтримка забезпечується шляхом підвищення інвестиційної привабливості підприємства, заходи забезпечення якої спрямовані на оптимізацію форм і видів інвестицій, підвищення ефективності інвестиційної діяльності та зниження інвестиційних ризиків.

Отже, до основних заходів забезпечення економічної стійкості можна віднести оптимальний обсяг продажів, задоволення попиту споживачів, якість готової продукції. Вченими доведено, що регулярний контроль за підвищенням

ефективності виробництва забезпечує виконання основних цілей виробничого процесу підприємства та є гарантом його економічної стійкості [10, с. 87-89]. Підприємство також повинно бачити стратегічне майбутнє свого стану. В цілому забезпечення стабільного розвитку без такого важливого елемента, як стійкість підприємства є неможливою [11].

Висновки. Таким чином, умовою життєдіяльності й основою стабільності підприємства в ринковій економіці є його економічна стійкість. Для забезпечення економічної стійкості підприємств необхідні гнучкість та швидкість реакції на зміни кон'юнктури ринку, підвищення конкурентоспроможності продукції та виробництва, висока інвестиційна активність та фінансова стабільність. Тільки це дозволить підприємству реалізувати всі існуючі можливості для забезпечення умов сталого розвитку.

Список літератури:

1. Цямрюк Ю.С. Зміст економічної стійкості підприємства та методи її аналізу [Електронний ресурс] / Ю.С. Цямрюк. – Електронні текстові дані. – Режим доступу : http://suiai.edu.ua/projects/icmiu-ier/download/conference-2009-section-2-1-tsyamryuk_yus-report.doc..
2. Колодізев О., Нужний К. Теоретичні аспекти управління економічною стійкістю підприємства [Електронний ресурс] / О. Колодізев, К. Нужний. – Електронні текстові дані. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/2700/1/19.pdf>.
3. Ареф'єва О.В. Економічна стійкість підприємства: сутність, складові та заходи з її забезпечення / О. В. Ареф'єва, Д. М. Городинська // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 8 (86). — С. 83-90.
4. Шеремет А.Д. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия : Учебник. – М. : ИНФРА-М. – 2009. – 357с.
5. Харитонов О. С. Економічна стійкість підприємства як основа забезпечення його конкурентоспроможності: Дис. канд. екон. наук : 08.00.04 / Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. – 2008.
6. Харчук Т.В. Характеристика економічної стійкості підприємства та її елементів / Харчук Т.В. // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011.– №34. – С.332-335.
7. Аранчій В.І. Інтегральні підходи до оцінювання економічної стійкості аграрних підприємств [Електронний ресурс] / В.І. Аранчій, М.О. Удовіченко. – Електронні текстові дані. – Режим доступу : <http://pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/spec/10.pdf>.
8. Городинська Д.М. Економічна стійкість підприємства / Городинська Д.М. //Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №10(42). – С. 141-146.
9. Економіка підприємства / За ред.А.В. Шегди. – К. :Знання. – 2007. – 112 с.
10. Лігоненко Л.О. Економічне управління підприємством / Лігоненко Л.О. //Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №8(86). – С. 82-91.

11. Дядечко Л.П., Кузьма В.П. Економічна стійкість підприємства та заходи її забезпечення [Електронний ресурс] / Л.П. Дядечко, В.П. Кузьма. — Електронні текстові дані. — Режим доступу : http://www.rusnauka.com/14_ENXXI_2009/Economics/45893.doc.htm.
12. Большой экономический словарь / [Под. ред. А. Н. Азраиляна]. — 5-е изд. доп. и перераб. — М. : Институт новой экономики. — 2002. — 770 с.

Ключові слова: економічна стійкість, ризик, конкуренція, внутрішні чинники, зовнішні чинники, складові економічної стійкості.

Ключевые слова: экономическая устойчивость, риск, конкуренция, внутренние факторы, внешние факторы, элементы экономической устойчивости.

Key words: economic sustainability, risk, competition, internal factors, external factors, components of economic sustainability.

Надійшла до редакції 09.12.2013 р.

Рецензент: к.е.н., доцент Шляга О.В.